

GUIA PRÀCTICA PER A LA FACILITACIÓ

1. Presentació.....	1
2. Introducció Farmamundi i el treball per l'accés a una salut global.....	2
I part. Coneix el Maletí pedagògic: “La salut està en la teua mà”	
3. A qui està dirigit aquest manual?.....	3
4. Què conté el maletí?.....	3
II part. Enfocaments i principis del maletí pedagògic com a procés d'Educació per al Desenvolupament i la Ciutadania Global	
5. Orientacions pedagògiques.....	9
5.1 L'Educació per al Desenvolupament i la Ciutadania Global (EpDCG), base per a una pedagogia crítica.	10
5.2. Educació horitzontal i aprenentatge col·lectiu.....	10
5.3. Participació per a la ciutadania crítica.....	11
6. Objectius de formació per a les persones facilitadores.....	11
7. Objectius d'aprenentatge i competències.....	12
7.1 Referents pedagògics.....	12
7.2 Objectius d'aprenentatge i competència a desenvolupar per unitat temàtica.....	14
8. Rol de la persona facilitadora: suggeriments per a aconseguir una facilitació òptima.....	22
9. Dificultats que poden sorgir durant les sessions.....	23
10. L'avaluació com a part del procés educatiu i de sensibilització.....	24

1. Presentació

Farmamundi treballa, des de la seua creació en 1993, per a contribuir a assegurar el dret universal a la salut mitjançant actuacions humanitàries i d'emergència, projectes de cooperació i intervencions d'educació per al desenvolupament.

L'organització ha acumulat una àmplia trajectòria i reconeixement en la implementació de projectes i activitats d'educació per al desenvolupament. Ha sigut així tant en l'àmbit formal, a través del treball fet principalment amb centres de formació professional (públic objectiu i participant que es destaca en aquesta proposta), com en el no-formal, i sensibilització a través d'un altre tipus d'activitats educatives i de sensibilització.

Després de l'experiència recorreguda durant 25 anys de treball en el context valencià, hem comprés com la nostra missió, traslladada a l'àmbit de l'educació per al desenvolupament, està més vigent hui que mai. Seguim considerant de vital importància traslladar a la ciutadania de la Comunitat Valenciana la repercussió que el dret a la salut té per a tothom, tant en el nostre entorn social més proper com en contextos de desenvolupament. Hui dia segueixen existint persones, en la nostra comunitat i a tot el món, que veuen encara vulnerat el seu dret a la salut.

Per això, és importantíssim que des de les organitzacions socials, en col·laboració amb l'Administració pública, seguim proposant programes i projectes d'educació i sensibilització social que permeten ampliar les oportunitats de sensibilitzar-se a tota la ciutadania respecte a aquest dret, que és fonamental per a totes les persones, tal com s'indica en la mateixa Declaració Universal dels Drets Humans.

El present projecte suposa un pas més en l'estratègia d'educació per al desenvolupament de l'organització. S'hi proposa la concepció d'un programa de capacització educativa per a docents i alumnat de formació professional, específicament en la branca sanitària, que permetrà que es promoga la construcció d'una ciutadania activa pel compliment dels Objectius de Desenvolupament Sostenible (d'ara en avant ODS) i el dret a la salut global amb equitat de gènere.

"La salut està en la teua mà" és un programa de sensibilització i formació participativa per a professorat i alumnat de cicles formatius de la branca sociosanitària, a través del desenvolupament de competències en matèria de dret a la salut, equitat de gènere i ODS mitjançant l'eina educativa del maletí pedagògic.

Aquest programa s'està implementant des de 2017 en diferents territoris de l'Estat espanyol, de manera que els processos educatius es retroalimenten, enriqueixen i milloren mútuament de forma progressiva. Si bé el programa està inicialment enfocat cap a una població objectiu determinada, té vocació d'ampliació i diversificació de públics i espais educatius.

El maletí pedagògic que ací presentem és la reedició de la primera versió millorada mitjançant les propostes i avaluació del professorat que va participar en la fase I d'aquest projecte. Està compost per quatre unitats didàctiques amb una estructura comuna que guien el desenvolupament de diverses activitats de sensibilització i formació entorn de la salut global, els ODS i l'equitat de gènere.

És un recurs educatiu que pretén constituir un punt de partida per a l'impuls posterior d'iniciatives educatives, solidàries, de servei a la comunitat, de sensibilització... que fomenten la ciutadania crítica i la solidaritat cap a la proposta concreta d'accions de mobilització i incidència pública que contribuïsquen a la transformació social a escala global des del mateix àmbit local.

Agraïm al professorat dels centres de formació professional, involucrats en la primera i segona fase de la implementació del maletí pedagògic, les seues aportacions tant en continguts com en metodologies que provenen de la seua àmplia experiència en la praxi pedagògica. Els convidem a continuar participant i mobilitzant l'apropiació d'aquests continguts als centres. Aquest és un projecte viu que es retroalimenta permanentment amb la seua participació, la qual cosa enforteix la democratització del saber i la mobilització social.

Aquesta guia de facilitació està dividida en dues parts. La primera part està destinada a descriure l'estructura del Maletí pedagògic: "La salut està en la teua mà". En la segona part, s'expliquen els enfocaments teòrics metodològics, els objectius d'aprenentatge i els enfocaments transversals. Així, s'espera que l'acostament al material i l'aplicació d'aquest puga donar-se d'una manera senzilla i siga fàcilment adaptable a la realitat de la pràctica pedagògica de cada centre de formació.

2. Introducció: Farmamundi i el treball per l'accés a una salut global

Aquesta segona fase del projecte està executada per Farmamundi i està finançada per la Generalitat Valenciana. Naix d'un treball previ desenvolupat a través de la implementació del projecte Maletí pedagògic fase I i desenvolupat entre els anys 2016 i 2018.

Prèviament a aquesta iniciativa, ja existia una trajectòria de treball en educació per al desenvolupament de l'organització, que s'ha especialitzat en el treball amb centres de formació professional amb cicles de la branca sanitària a escala nacional. Actualment, des de les 14 seus nacionals de Farmamundi i coordinats des de la seu central en la província de València, s'han organitzat múltiples activitats, tallers, cursos i jornades especialitzades en temes de salut i cooperació, emmarcades en instituts d'educació secundària, centres de formació professional, universitats i centres d'investigació.

S'ha comptat amb la col·laboració d'experts nacionals i internacionals en l'àmbit del desenvolupament que ens ha permés complir els objectius educatius definits a cada moment. Més en concret, a la Comunitat Valenciana s'ha desenvolupat un amplíssim nombre de tallers de sensibilització per a aquest públic objectiu en les tres províncies, amb més de 30 centres involucrats i una xifra que supera els 2500 alumnes en els últims anys.

En 2009 fem un estudi de línia de base sobre els coneixements entorn de l'accés de medicaments essencials, per a analitzar l'impacte de la nostra tasca d'educació per al desenvolupament en temes de salut, desenvolupament i cooperació. Les conclusions d'aquest estudi van reflectir els bons resultats aconseguits i la pertinència de formar i sensibilitzar en aquests temes, aprofitant la nostra àmplia experiència en aquest camp.

En aquest àmbit hem pogut comprovar com l'alumnat i el professorat dels centres amb els quals treballem aprecien els continguts i la metodologia que es desenvolupen durant els tallers. S'interessen i troben en Farmamundi una oportunitat per a conèixer, prendre consciència i implicar-se en temes com el dret a la salut, la inequitat de gènere o l'accés a medicaments essencials, per exemple, així com per a ampliar i diversificar les seues competències transversals en educació en valors, solidaritat i gènere.

Així, hem constatat que, si bé la nostra tasca és apreciada i resulta molt útil per a la formació integral de l'alumnat d'FP-sanitària, és difícil que les ONGD arribem a un conjunt tan ampli d'estudiants que cada any opten per aquesta via formativa per al seu desenvolupament personal. Resulta fonamental desenvolupar capacitats en els centres educatius per a protagonitzar els processos formatius relatius al dret a la salut i l'accés a medicaments, matèries claus segons l'OMS per a garantir el dret universal a la salut.

Posem a la disposició dels centres educatius la nostra experiència de treball en aquest àmbit. És per això que s'inclou en aquest material, que pretén articular l'elaboració participativa d'un conjunt de materials que, amb el format de maletí pedagògic, aconseguisquen enriquir la pràctica pedagògica docent dels centres participants en el programa.

L'objectiu és oferir al professorat i a l'alumnat formació i recursos pràctics i concrets sobre aquestes temàtiques. També algunes propostes metodològiques que hem compilat a través dels nostres anys d'experiència per a dur-les a terme de la forma més adequada possible, tractant d'impulsar, en últim terme, processos participatius que impliquen la construcció d'una ciutadania crítica i una posterior mobilització per la transformació social.

CONEIX EL MALETÍ PEDAGÒGIC: "LA SALUT ESTÀ EN LA TEUA MÀ"

3. A qui està dirigit aquest manual?

Aquesta guia està dirigida, inicialment, al professorat involucrat en el programa, si bé pot ser emprat per qualsevol persona responsable de la facilitació del procés de sensibilització i formació en el marc del programa. Es pot ampliar l'aplicació d'aquesta a diversos col·lectius en processos de sensibilització i formació sobre aquestes temàtiques, fent-se les adaptacions oportunes en els casos en els quals es requerisca. Es pot utilitzar tant a l'aula, en horari lectiu, com en el marc d'activitats complementàries, extraescolars o d'altres.

4. Què conté el maletí?

Aquesta és l'estructura del Maletí pedagògic: **"La salut està en la teua mà"**:

Aquest maletí està compost per quatre unitats temàtiques que busquen, d'una manera senzilla, generar un aprenentatge significatiu entre l'alumnat sobre el dret a la salut, els ODS i l'equitat de gènere.

UT1. Dret a la salut

Fitxes

Nivell de complexitat

Annexes

Guia introductòria

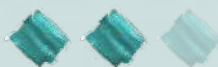
Nivell previ

Café networking
per la salut global

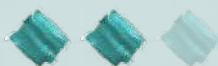
A1, A6, A7

La salut també és un dret

A1, A2, A3, V1

Drets humans, dret
a la salut y accés a
medicaments essencials

A1, A2, A3

UT2. Equitat de gènere

Fitxes

Nivell de complexitat

Annexes

Guia introductòria

Nivell previ

Introducció als conceptes bàsics
de gènere

A1, P1, V1

Coneixes els drets sexuals i els
drets reproductius (DSiR)?

A2, A3, P1

Temps d'écoute (Temps d'escolta
per a les dones)

A4, P1, V2

Feminismes i salut

A1, A5, A6, P1, V3

UT3. Objectius de desenvolupament sostenible

Fitxes	Nivell de complexitat	Annexes
Guia introductòria	Nivell previ	
Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS): nous reptes per al 2030		[A1-A8]
Objectiu de Desenvolupament Sostenible: la salut!		A1, A2, A3, A4
Exercici de la ciutadania i Objectius de Desenvolupament Sostenible		A1, A2

UT4. Ciutadania crítica i transformadora

Fitxes	Nivell de complexitat	Annexes
Guia introductòria	Nivell previ	
El joc de la interseccionalitat		A1, A2, A3
Photovoice. Com percebem les necessitats del nostre entorn?		P4
Moviments socials pels nostres drets		A4, A5, P4, V1, V2, V3
Comunicació transformadora i activisme 2.0		A4, P4

En cada unitat temàtica podràs trobar un apèndix 0 amb els conceptes clau en l'àmbit teòric i metodològic que hem denominat Guia introductòria. Estan situats a l'inici de cada unitat temàtica. Aquest és un recurs que s'ha d'abordar per part de la persona facilitadora prèviament al desenvolupament de qualsevol trobada amb l'alumnat. Així garantim que els continguts s'entenguin des de l'enfocament de l'Educació per al Desenvolupament i la Ciutadania Global (d'ara en avant EpDCG) perquè així es puguin transmetre fàcilment.

Igualment, trobarem per cada unitat temàtica unes fitxes didàctiques que constitueixen, cadascuna, una trobada o sessió per desenvolupar amb l'alumnat. S'hi descriuen les activitats per treballar a l'aula en l'àmbit metodològic. Les fitxes són per a ús i consulta de la persona dinamitzadora i plantegen activitats de diferent nivell de complexitat quant als objectius d'aprenentatge que permeten treballar amb l'alumnat:

Cada fitxa didàctica planteja una activitat d'entre 55' i 110' minuts de durada, mitjançant tècniques participatives i de treball cooperatiu dissenyades per a:

- 1) Acostar a l'aula alguns dilemes actuals entorn del dret a la salut, l'equitat de gènere i la mobilització social.
- 2) Generar capacitats d'anàlisi i reflexió crítica.
- 3) Elaborar propostes de mobilització social.

Aquesta és l'estructura de les fitxes didàctiques:

Introducció fitxes didàctiques

Títol fitxa — ¿Conoces los Derechos Sexuales y Derechos Reproductivos?

Nivell dificultat —

Duració — 55 minutos

Temàtiques — #Género/Salud
#Derechos Sexuales
#Derechos Sexuales

Text introductori —

Activitats fitxes didàctiques

Títol activitat — 1- Presentación

Duració — 20 minutos

Materials didàctics —

Recursos —

Explicació activitat —

Hi ha algunes fitxes didàctiques que requereixen alguns materials de suport per al desenvolupament de les activitats i que utilitzarà l'alumnat, com targetes, casos d'estudi o fotografies, entre d'altres. Tots aquests materials estan disponibles en la carpeta d'annexos. De la mateixa manera, la carpeta conté un dispositiu USB amb documents de suport per a la persona facilitadora i una còpia digital de tot el maletí pedagògic. Són presentacions per a projectar a l'aula com a eina de suport per a la transmissió de conceptes.

Al final de les fitxes didàctiques es troben enllaços d'interès de webgrafia i filmografia per a la consulta de la persona facilitadora, en cas que vulga ampliar la informació disponible o utilitzar altres eines en el desenvolupament de les trobades.

Finalment, el maletí compta amb una llibreta de registre d'experiències. És una eina d'avaluació del procés. Es busca que la persona que facilita les trobades de les unitats temàtiques pugui anar registrant el resultat de la seua experiència seguint unes preguntes orientadores, que seran d'utilitat per al procés de sistematització del projecte i la construcció del quadern on registrarem els aprenentatges més significatius de cada centre de formació.

És important que, una vegada s'haja registrat la informació en la fitxa, aquesta s'envie a la tècnica responsable del projecte de Farmamundi a través d'un correu electrònic o un altre mitjà que es pacte prèviament. Aquesta part constitueix una peça fonamental del procés pedagògic ja que ens permet generar un procés de seguiment i millora contínua.

Exemples annexes:

A3 Estudi de casos

Cas pràctic 2: Fatuma

Fatuma és una xica de 16 anys que viu a 7000 km de Nairobi, la capital de Kènia. Té un fill d'un any i està embarassada de seis mesos del segon. El seu marit decideix que done a llum a sa casa, atès que el centre mèdic està massa lluny i el part s'ha avançat. És evident que l'embaràs no va bé des de fa un parell de setmanes. A més, al centre mèdic quasi no hi ha materials per a atendre-la, la situació és molt precària i els medicaments són massa cars. Hi ha un risc gran que les conseqüències per a la mare i el fill siguin molt greus.

Anteriorment, Fatuma ha tingut dos avortaments naturals, probablement com a conseqüència de la violència física i sexual que ha rebut per part del seu marit i a la qual s'enfronta dia a dia. En aquesta situació hauria d'haver tingut un seguiment mèdic durant tot l'embaràs i abans d'aquest. Però no ha sigut així per diverses raons.

Qüestions

- Com considereu que s'hauria evitat la gravetat de la situació de Fatuma?
- Creieu que els embarassos han sigut planificats? Per què?
- Podria haver tingut accés a anticonceptius? Per què?
- Creieu que Fatuma hauria pogut decidir interrompre el seu embaràs quan va notar que alguna cosa no anava bé?
- L'educació sexual i els drets reproductius i sexuals són clau per a evitar situacions com la de Fatuma? Per què?

Exemple bibliografia

Durante el debate la persona facilitadora hará hincapié en las problemáticas de salud que se viven en distintos países del mundo (apoyo con datos e información de las hojas de contextualización de las fotos) y preguntará cómo valoran las acciones llevadas a cabo desde la educación y cooperación para el desarrollo, y la ayuda humanitaria, así como qué otras ideas se les ocurren al respecto.

25 minutos.

• Hojas de trabajo, papelógrafo, cinta adhesiva, rotuladores.

- 1 a A5 fotografías
- A6 descripción de las fotografías
- A7 preguntas generadoras de debate

Bibliografía y referencias complementarias

Web de Farmamundi:
www.farmamundi.org

Web campaña "Esenciales para la Vida, apartado "Género"
<http://esencialesparalavida.org/variables/genero/>

MS. Salud y DDHH:
<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs323/es/>

Salud por derecho:
<https://saludporderecho.org/>

ENFOCAMENTS I PRINCIPIS DEL MALETÍ PEDAGÒGIC COM A PROCÉS D'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT I LA CIUTADANIA GLOBAL

5. Orientacions pedagògiques

En les últimes dècades, la manera d'entendre i abordar l'Educació per al Desenvolupament (d'ara en avant EpD) i els processos formatius s'ha transformat profundament, donant lloc a diferents metodologies que apunten cap a unes relacions més horitzontals en el procés educatiu i a una major participació de l'alumnat en el seu propi procés d'aprenentatge.

Així mateix, des dels orígens de l'EpD a l'actualitat, al llarg de les denominades cinc generacions, l'evolució d'aquesta ha estat condicionada per les diferents formes d'entendre el desenvolupament (i el mal anomenat subdesenvolupament), la qual cosa ha suposat unes estratègies d'acció, uns valors, unes actituds i uns procediments característics i diferents a cada moment.

No hi ha uniformitat completa respecte al nombre de generacions ni a les respectives denominacions, però sí respecte als conceptes generals. Cada nova generació qüestiona l'anterior aportant enfocaments i perspectives que no s'havien tingut en compte. Hui dia, moltes organitzacions socials i institucions públiques se situen en la 5a generació que parla d'Educació per al Desenvolupament i la Ciutadania Global.

Aquest enfocament de l'EpD sorgeix de la constatació que la crisi de desenvolupament no és un problema dels països menys desenvolupats, sinó que és global i afecta al conjunt del planeta, en el marc d'un procés de globalització amb diverses conseqüències mundials.

D'una banda, ens trobem davant de la pobresa en la qual es veuen sumides tres quartes parts de la població, la crisi de l'"estat del benestar" en el món industrialitzat, la crisi ambiental, la crisi econòmica i la crisi de drets humans de tipus polítics, socials, de les dones, culturals, econòmics i ambientals. D'altra, ens trobem davant d'un procés de globalització que ha dotat d'un enorme poder al mercat i li l'ha llevat als estats i, sobretot, a la societat civil.

En aquest context, l'EpDCG requereix accions pedagògiques que miren la persona de manera integradora —intel·ligència, raó, sentiments, voluntat, espiritualitat—. Part de la convicció que la construcció personal es fa en la interacció amb els altres. Desenvolupa tant la dimensió individual de les persones com la social, amb la finalitat de contribuir a l'enfortiment d'un mode de vida social, just, participatiu i democràtic, tant en l'hemisferi nord com en el sud.

Per tal de formar persones ciutadanes que lluiten pels drets de primera i segona generació i, al mateix temps, reconeguen la diferència i lluiten per aquesta com un factor d'enriquiment mutu i de progrés. Per la qual cosa, l'EpDCG no es podria entendre de forma coherent sense unes metodologies que apunten cap a la democratització de l'educació.

En el que segueix, s'exposa com s'entén i s'aborda l'EpD des de Farmamundi, quins són els principals fonaments metodològics que s'han utilitzat i la metodologia proposada que aglutina els principis educatius fonamentals per a l'èxit en l'execució de les diferents activitats del projecte i en la consecució dels objectius plantejats.

5.1 L'Educació per al Desenvolupament i la Ciutadania Global, base per a una pedagogia crítica

En Farmamundi entenem l'EpDCG com l'eina per a sensibilitzar i formar la població sobre temes relacionats amb la salut, amb l'objectiu de generar una conscienciació i canvi social que promoga el compromís i la solidaritat entre la ciutadania per a la justícia global.

La igualtat de gènere, la salut maternoinfantil o l'educació sanitària, entre d'altres, són referència indiscutible per al treball diari de l'Àrea d'Educació per al Desenvolupament de Farmamundi, que en els últims anys ha promogut en totes les activitats el compliment dels Objectius de Desenvolupament Sostenible i la promoció de l'equitat de gènere en matèria de salut.

Un dels objectius principals de l'EpD és generar una consciència crítica en els diferents col·lectius de la societat. Aquesta donarà com a resultat un major compromís de la societat per a contribuir a generar canvis socials que coadjuven, en últim lloc, a una ciutadania que reclame de forma activa el respecte dels drets humans a escala internacional.

Per consciència crítica entenem un coneixement de les diferents desigualtats que existeixen globalment i localment, ja siga entre persones, gèneres, classes socials, comunitats o entre països, i una comprensió adequada de les causes que subjauen en aquestes injustícies.

D'aquesta manera, en un primer nivell (el nivell de la reflexió i el pensament) del desenvolupament d'una consciència crítica en l'àmbit personal comportarà l'assumpció de corresponsabilitat en l'àmbit individual. En un segon nivell (el nivell de l'actuació), permetrà que es desenvolupe una consciència i compromís individual que porte a l'acció individual.

En un tercer nivell (el nivell de l'organització col·lectiva) es produeix un salt del compromís individual al compromís col·lectiu, traduint-se en una organització col·lectiva per a generar accions amb un major potencial per a generar canvis. Finalment, en un quart nivell (el nivell de la incidència política), una societat civil compromesa i organitzada genera processos i dinàmiques capaces de demanar als poders públics el respecte efectiu dels drets humans.

És fonamental entendre que quan parlem sobre qüestions referides al desenvolupament, especialment quant als drets, assumim les problemàtiques humanes sobre les quals es vol treballar des d'una perspectiva crítica, de reflexió i debat. Això vol dir que no existeixen veritats universals que ens permeten ser capaces de traçar una solució lineal davant d'una problemàtica. Aquesta és complexa i poden existir múltiples visions, algunes ocultes o soscavades per altres poders i influències que contribueixen a la conformació de totes les arestes d'una problemàtica.

Les metodologies utilitzades han de prendre aquesta consideració com una màxima, fomentant el debat de grup des d'una òptica del respecte a totes les persones i als drets humans.

5.2 Educació horitzontal i aprenentatge col·lectiu

Aquesta consciència crítica, com hem explicat, és el primer pas per a generar una ciutadania compromesa capaç de generar procés de canvi social que contribueixca al respecte dels drets humans, en general, i al dret a la salut, en particular, dins d'aquesta proposta.

Per a contribuir al desenvolupament d'aquesta consciència crítica és necessari dinamitzar i coordinar espais de formació innovadors i dinàmiques d'aprenentatge adequades.

Per a fer-ho, com a resultat del pensament pedagògic contemporani, podem establir una contraposició entre dos models educatius. D'una banda, trobem una concepció vertical de l'educació que fomenta el poder vertical, la competitivitat, l'obediència passiva i s'enfoca en els resultats. D'altra banda, apareix una proposta d'educació horitzontal que té les característiques següents:

- Procés educatiu basat en una relació horitzontal de cooperació entre les i els educands i qui són els seus educadors, els qui compleixen un rol de facilitadors, dinamitzadors o acompanyants del procés d'aprenentatge.
- Promou la consciència crítica, la qual cosa motiva el desenvolupament de l'autonomia per a protagonitzar-ne el procés d'aprenentatge entre l'alumnat.
- Busca fomentar els valors de l'ajuda mútua, la solidaritat i la cooperació entre les persones promovent relacions de grup basades en la cohesió, la convivència i l'aprenentatge col·lectiu.
- Procés d'aprenentatge que prioritza el valor dels processos per sobre dels resultats.
- Construcció col·lectiva de coneixements, partint de la idea que tant les persones educadores com les i els educands estan contínuament en un procés d'aprenentatge, de manera que els dos saben i desconeixen, per la qual cosa els coneixements s'han de construir de manera col·lectiva amb la participació protagonista de totes les parts implicades. Des d'aquesta concepció, el professorat és facilitador del procés educatiu i, a més, estan immersos en el procés educatiu.
- Dona com resultat una societat basada en relacions de solidaritat i cooperació, la qual cosa permet fomentar processos de reflexió i organització col·lectiva.

5.3. Participació per a la ciutadania crítica

Com hem exposat en l'epígraf anterior, un dels objectius principals de l'EpD és generar una consciència crítica que es tradueix en una participació activa de la societat civil en els processos de reflexió sobre les inequitats a escala internacional i la conseqüent demanda del compliment dels drets humans a escala global.

Entenem la participació social com al desenvolupament d'accions col·lectives i organitzades orientades al bé comú i a necessitats socials. Aquests processos participatius poden ser el resultat d'un grup de persones que s'organitzen, encara que no adopten una figura jurídica determinada; o conseqüència de la trajectòria de treball d'entitats socials (associacions, ONG, etc.) pel canvi social i el respecte dels drets humans, els quals ofereixen un marc estable i formalitzat per a la participació a través del voluntariat.

La participació és un objectiu clau de l'EpD i un objectiu fonamental per a la construcció d'una societat civil organitzada i el desenvolupament d'una cultura democràtica. D'aquesta manera, la democràcia i la participació són elements inseparables, que permeten a la ciutadania formar part de la vida social de la comunitat i intervenir en els processos orientats a la consecució del bé comú i la lluita contra les desigualtats que existeixen en l'àmbit internacional.

A més, la participació és una responsabilitat ciutadana que exigeix una consciència crítica i un compromís dins d'una ciutadania global, conscient que les nostres accions individuals i grupals tenen conseqüències, positives o negatives, sobre la societat en el seu conjunt.

Finalment, considerem que la participació és un aspecte fonamental del procés d'aprenentatge dins de l'EpD. D'aquesta manera, la implicació activa de les persones en la lluita contra les inequitats a escala internacional i la defensa dels drets humans es tradueix en un motor fonamental en el procés de formació i en el desenvolupament d'una consciència crítica.

Per això, es considera estratègic promoure el coneixement i la vinculació de l'alumnat a espais i vies de participació i voluntariat definits i específics als col·lectius amb els quals es relacionen i estan en el seu entorn.

Com a resultat, apuntem a considerar les persones involucrades en aquest procés pedagògic no com a beneficiàries passives de les accions, sinó com a participants actives dels processos d'aprenentatge i transformació col·lectiva.

6. Objectius de formació per a les persones facilitadores

Per a un ús adequat de la present guia, així com el desenvolupament d'un procés posterior de facilitació amb el maletí pedagògic com a eina didàctica, és sumament rellevant que les persones responsables de la facilitació participen en una formació bàsica prèvia envers dos eixos:

1. Temàtic, en relació a les unitats didàctiques incloses en el maletí pedagògic, ja que és de màxima importància que les persones responsables de la facilitació tinguin uns coneixements suficients en relació a aquests temes, de manera que el desenvolupament posterior dels tallers de sensibilització i formació es realitzi de forma adequada, atès que es podran resoldre dubtes, diversificar els debats, aprofundir en determinades qüestions, etc. De la mateixa manera, la familiarització amb els enfocaments transversals inclosos en la proposta didàctica és fonamental per a l'èxit de la facilitació posterior.
2. Metodològic, que contribueixi a facilitar el coneixement i el maneig de les distintes propostes educatives incloses en el maletí (fitxes didàctiques), i que comprenen diverses tècniques de sensibilització i formació caracteritzades pel seu enfocament participatiu, vivencial, dialògic, socioafectiu i amb perspectiva global.

7. Objectius d'aprenentatge i competències

L'Educació per al Desenvolupament i la Ciutadania Global, si realment vol ser un procés que formi una ciutadania crítica i sistèmica, ha d'incloure un marc competencial. Aquest permet l'adquisició de les competències clau que situen cada persona com a ciutadà i ciutadana en la seua comunitat i en el món; el desenvolupament de les competències bàsiques que permeten la connexió real entre l'aprenentatge i la vida i la formació necessària de professionals de l'educació per a facilitar el context d'aquestes.

Així doncs, no és possible el desenvolupament de competències en l'alumnat si els qui són els seus educadors i agents socials implicats no adquireixen competències professionals que permeten crear situacions d'aprenentatge adequades. El canvi d'enfocament en cultures, polítiques i pràctiques educatives està lluny d'aconseguir-se i, no obstant això, és bàsic per a una autèntica metodologia globalitzadora que permeti la introducció de l'EpDCG.

7.1 Referents pedagògics

Els conceptes clau, el corrent pedagògic i els actors del procés constitueixen, en el marc d'aquesta estratègia, els referents, ja que són els que estableixen el sòl ferm sobre el qual es fonamenta i desenvolupa el disseny pedagògic.

Per a plantejar els objectius d'aprenentatge s'utilitzarà l'eina que es desprèn de la taxonomia de Bloom. Aquesta utilitza un conjunt de tres models jeràrquics per a classificar-los en funció de la complexitat i l'especificitat.

Dimensió cognitiva. És l'habilitat per a pensar les coses. Els objectius cognitius giren entorn del coneixement i la comprensió de qualsevol tema donat. Hi ha sis nivells en la taxonomia: recordar, entendre, aplicar, analitzar, avaluar i crear.

Coneixement. El primer nivell, el record, implica ser capaç d'emmagatzemar en la memòria diferents tipus d'informació: fets, conceptes bàsics, idees... En aquest primer nivell, no és necessari entendre què signifiquen aquestes idees, sinó tan sols recordar-les. El nivell del record, per tant, és el més senzill d'aconseguir i, sovint, és l'únic que s'aconsegueix en els entorns educatius tradicionals.

Comprensió. El segon nivell, la comprensió, implica no solament recordar informació, sinó també entendre'n el significat. Això s'aconsegueix mitjançant l'organització, comparació i interpretació de les idees memoritzades.

Aplicació. El tercer nivell, l'aplicació, consisteix a utilitzar el coneixement memoritzat i comprés per a aconseguir resoldre problemes. D'aquesta forma, els aprenents han de ser capaços d'extrapolar el que han après a situacions noves amb les quals no s'han trobat abans.

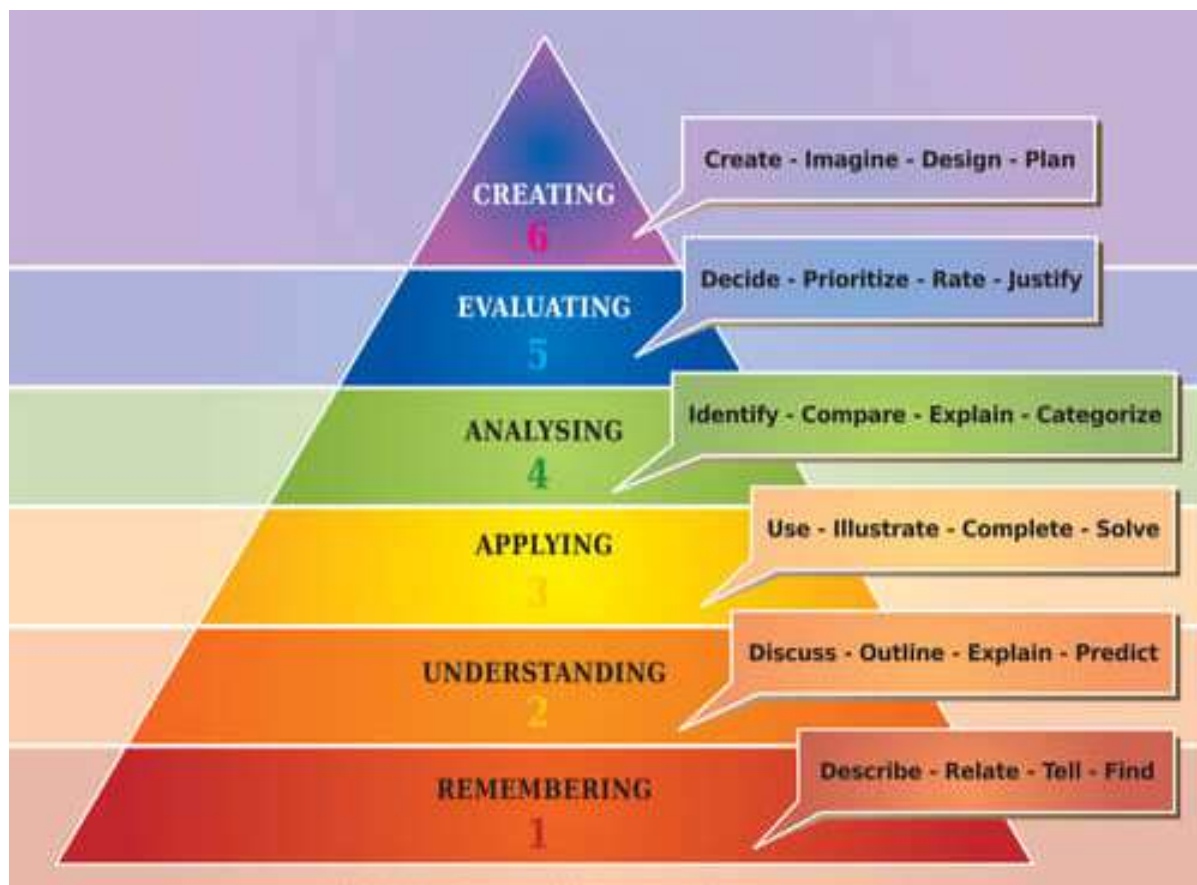
Sovint, l'aplicació de les idees apreses reforça al seu torn la memorització i la comprensió.

Anàlisi. El quart nivell és l'anàlisi. Aquest nivell d'aprenentatge cognitiu implica examinar la informació apresada, trobar-ne relacions entre els components i ser capaç de fer inferències, prediccions i deduccions.

En general, es poden analitzar tres components de la informació: els elements, l'organització corresponent, i la relació entre aquests.

Avaluació. El cinquè nivell és l'avaluació. Consisteix a ser capaç de fer judicis sobre les idees i la seua validesa, a més de sobre el mètode seguit per a arribar a aquestes. L'avaluació es pot fer en funció de l'evidència interna o de criteris externs, com els gustos personals.

Creació. Finalment, el sisè nivell en la dimensió cognitiva de l'aprenentatge és la creació de nous coneixements. En general, es tracta de reorganitzar les idees ja existents de formes noves, de tal manera que es generen solucions alternatives a un problema i es proposen noves teories.

7.2 Objectius d'aprenentatge i competència a desenvolupar per unitat temàtica

Objectiu d'aprenentatge	Nivell d'aprenentatge cognitiu:	Habilitat	Unitat temàtica
Coneixement	L'alumnat/ professorat és capaç de reconèixer els 17 ODS i les metes de l'objectiu 3	Observació, recordació de la informació, dates, llocs, domini de la matèria	UT3. Ciutadania, participació i Objectius de Desenvolupament Sostenible
	L'alumnat/ professorat pot anomenar de forma bàsica els drets sexuals i reproductius		UT 2. Equitat de gènere
	L'alumnat/ professorat és capaç de descriure la importància dels moviments socials per a la transformació social		UT 4. Ciutadania crítica i transformadora
	El professorat és capaç d'identificar els dilemes ètics de la professió		Transversal

Competències clau	Sobre qui recau el canvi	Tipus de canvi	Avaluació
Competència social i ciutadana	ALUMNAT / PROFESSORAT	Canvi en l'aprenentatge	Llista, anomena, defineix, esmenta, descriu, mostra, compila
		Canvi en l'aprenentatge Canvi de comportament individual	
		Canvi en l'aprenentatge	
Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic i natural	PROFESSORAT	Canvi en l'aprenentatge	
Competència social i ciutadana		Canvi de comportament individual, social i professional	
Competència per a aprendre a aprendre			

Objectiu d'aprenentatge	Nivell d'aprenentatge cognitiu	Habilitat	Unitat temàtica
Comprensió	L'alumnat/ professorat pot explicar de forma bàsica el concepte de desenvolupament, en la seua concepció més àmplia	Es demostra comprensió bàsica de fets i idees	UT3. Ciutadania, participació i Objectius de Desenvolupament Sostenible
	L'alumnat/professorat pot identificar les principals bases de la formulació dels Objectius de Desenvolupament Sostenible		
	L'alumnat/ professorat pot comparar la naturalesa dels ODS segons l'enfocament de ciutadans del nord i del sud		
	L'alumnat i professorat pot explicar el concepte de <i>dret a la salut</i> , en la seua concepció més àmplia, incloent-hi els determinants de la salut, i la implantació corresponent a escala mundial		UT1. Dret a la Salut
	L'alumnat i professorat pot interpretar el marc jurídic entorn del dret a la salut en l'àmbit espanyol, en el marc de la Comunitat Valenciana i les implicacions d'aquesta		
	L'alumnat i professorat pot explicar de forma bàsica el concepte d' <i>equitat de gènere</i> , d'on sorgeix i com s'insereix en el marc dels drets humans	Es demostra comprensió bàsica de fets i idees	UT2. Equitat de gènere
	L'alumnat i professorat pot resumir l'enfocament basat en drets humans (EBDH) en el marc de les teories del desenvolupament		UT 4. Ciutadania crítica i transformadora
	L'alumnat i professorat pot identificar els diferents rols que els subjectes públics i privats, individuals i col·lectius ostenten en el seu compliment (Titulars de drets i titulars de deures)		

Competències clau	Sobre qui recau el canvi	Tipus de canvi	Avaluació
Competència social i ciutadana	ALUMNAT / PROFESSORAT	Canvi en l'aprenentatge	Com classificaries...? Com compararies/ contrastaries...? Com podries parafrasejar el significat de...? Com resumiries...? Què pots dir sobre...? Quin és la millor resposta...? Quines afirmacions donen suport a...? Podries afirmar o interpretar en les teues paraules...?
			Com resumiries...? Què pots dir sobre...? Quin és la millor resposta...? Podries afirmar o interpretar en les teues paraules...?
Competència social i ciutadana Competència en comunicació lingüística	ALUMNAT / PROFESSORAT	Canvi en l'aprenentatge	Com podries parafrasejar el significat de....? Com resumiries...? Què pots dir sobre...? Podries afirmar o interpretar en les teues paraules...?
Competència social i ciutadana		Canvi de comportament individual	Com podries parafrasejar el significat de...? Com resumiries...? Què pots dir sobre...? Podries afirmar o interpretar en les teues paraules...?

Objectiu d'aprenentatge	Nivell d'aprenentatge cognitiu	Habilitat	Unitat temàtica
Aplicació	El professorat ensenya els recursos pedagògics associats a cada unitat temàtica del maletí per a promoure l'aprenentatge de l'alumnat	Resoldre problemes mitjançant l'aplicació de coneixement, fets o tècniques prèviament adquirides en una manera diferent	Transversal
	El professorat utilitza les TIC i les TAC (Tecnologies de l'Aprenentatge i Coneixement) per al seu propi aprenentatge		
	L'alumnat pot emprar les tecnologies de la informació i la comunicació com a element essencial per a informar-se, aprendre i comunicar-se		
	L'alumnat pot mostrar un itinerari de voluntariat en una entitat social	Resoldre problemes mitjançant l'aplicació del coneixement, fets o tècniques prèviament adquirides en una manera diferent.	UT 4. Ciutadania crítica i transformadora
	L'alumnat és capaç de transferir els nous coneixements i capacitats apresos per a dur a terme el servei de voluntariat		
	L'alumnat/professorat pot aplicar els principals components de l'equitat de gènere, relacionats amb els drets individuals		UT 2. Equitat de gènere

Competències clau	Sobre qui recau el canvi	Tipus de canvi	Avaluació
Competència per a l'autonomia i iniciativa personal Competència digital i tractament de la informació Competència en comunicació lingüística Competència per a aprendre a aprendre	PROFESSORAT	Canvi en l'aprenentatge Canvi de comportament individual	Com organitzaries... per a presentar...? Com aplicaries el que has après per a desenvolupar...? Quin enfocament utilitzaries per a...? Quins aspectes seleccionaries per a mostrar...?
Competència digital i tractament de la informació Competència en comunicació lingüística Competència per a l'autonomia i iniciativa personal	ALUMNAT		Com utilitzaries....? Quins exemples pots donar?
Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic i natural Competència per a l'autonomia i iniciativa personal Competència per a aprendre a aprendre		Canvi en l'aprenentatge Canvi de comportament individual	Com organitzaries... per a presentar...? Com aplicaries el que has après per a desenvolupar...? Quins aspectes seleccionaries per a mostrar...?
Competència social i ciutadana Competència en comunicació lingüística	ALUMNAT / PROFESSORAT		Quins exemples sobre....pots trobar? Com aplicaries el que has après? Quin enfocament utilitzaries per a...?

Objectiu d'aprenentatge	Nivell d'aprenentatge cognitiu	Habilitat	Unitat temàtica
Anàlisi	L'alumnat/professorat pot debatre sobre el dret a la salut amb els ODS	Examinar i descompondre la informació en parts, identificant-ne els motius o causes; fer inferències i trobar evidències que donen suport a les generalitzacions	UT1. Dret a la salut
	L'alumnat/professorat pot contrastar les qüestions d'equitat de gènere amb el dret a la salut, amb els determinants corresponents i també amb els ODS		UT 2. Equitat de gènere
	L'alumnat/professorat pot diferenciar estratègies de transformació social en l'actualitat: ciberactivisme o art per a la transformació social, entre d'altres		UT4. Ciutadania crítica i transformadora

Objectiu d'aprenentatge	Nivell d'aprenentatge cognitiu	Habilitat	Unitat temàtica
Avaluació	L'alumnat i professorat pot defensar la importància d'aglutinar una base social conscient i compromesa amb els ODS per a promoure'n el compliment	Presentar i defensar opinions fent judicis sobre la informació, la validesa d'idees o la qualitat d'un treball basant-se en una sèrie de criteris	UT3. Ciutadania, participació i Objectius de Desenvolupament Sostenible

Objectiu d'aprenentatge	Nivell d'aprenentatge cognitiu	Habilitat	Unitat temàtica
Creació	El professorat planifica situacions i projectes que integren diversitat, transformació social i diversos dels conceptes desenvolupats en la formació	Compilar informació d'una manera diferent combinant-ne els elements en un nou model o proposar solucions alternatives	Transversal
	L'alumnat pot construir una comunicació de forma adequada per a compartir l'experiència de voluntariat amb la comunitat educativa		UT4. Ciutadania crítica i transformadora

Competències clau	Sobre qui recau el canvi	Tipus de canvi	Avaluació
Competència social i ciutadana	ALUMNAT / PROFESSORAT	Canvi en l'aprenentatge	Quines són les parts o trets de...?
			Per què opines que...?
			Quin motiu hi ha per a...?
		Canvi en l'aprenentatge	Pots fer una llista de les parts...?
		Canvi de comportament individual	Quines idees justifiquen...?
			Quines conclusions extraus de...?
			Pots distingir entre...?
			Quin és la funció de...?
		Canvi en l'aprenentatge	Per què opines que...?
			Pots fer una llista de les parts...?
			Quines conclusions extraus de...?

Competències clau	Sobre qui recau el canvi	Tipus de canvi	Avaluació
Competència social i ciutadana	ALUMNAT / PROFESSORAT	Canvi en l'aprenentatge	Estàs d'acord amb...?
			Quina és la teua opinió sobre...?
			Com valoraries...?
			Com determinaries...?
Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic i natural		Canvi de comportament individual	Quina informació podries... per a reforçar el teu punt de vista?

Competències clau	Sobre qui recau el canvi	Tipus de canvi	Avaluació
Competència per a l'autonomia i iniciativa personal	PROFESSORAT	Canvi en l'aprenentatge	Com milloraries...?
			Podries proposar una alternativa?
			De quina forma avaluaries...?
			Se t'ocorre una manera original per a...?
Competència digital i tractament de la informació		Canvi de comportament individual i social i professional	Com canviaries el guió/pla?
			Com adaptaries... per a...?
Competència en comunicació lingüística Competència per a aprendre a aprendre	ALUMNAT	Canvi en l'aprenentatge	Com milloraries...?
			Podries proposar una alternativa?
			Com canviaries el guió/pla?
			Se t'ocorre una manera original per a...?
		Canvi de comportament individual i social	

8. Rol de la persona facilitadora: suggeriments per a aconseguir una facilitació òptima

La persona responsable de la facilitació assumeix una àmplia diversitat de tasques que se sostenen sobre les seues capacitats tècniques i personals per a manejar grups en el context d'iniciatives de sensibilització i formació. Si bé aquest tipus de funcions no es troben allunyades de les que habitualment es desenvolupen en la impartició dels continguts curriculars corresponents a cadascuna de les assignatures dels programes d'estudi, sí que pot resultar convenient la identificació d'algunes pràctiques específiques que, per la mateixa naturalesa de la proposta metodològica, els enfocaments que s'han considerat i els mètodes que es proposen per a la realització d'activitats poden requerir l'adquisició, adaptació o perfeccionament d'algunes habilitats útils per a la consecució dels objectius formatius de sensibilització.

Concretament, s'han identificat les següents tasques clau com aquelles en les quals la persona facilitadora ha de vetllar

pel seu desenvolupament adequat:

- 1) Planifica els objectius del procés educatiu i estructura les sessions per a garantir la seua consecució amb l'enfocament metodològic plantejat. L'anterior inclou des de l'organització de l'espai i la logística fins a la selecció de les fitxes didàctiques (i, consegüentment, els mètodes i les tècniques) que utilitzarà.
- 2) Promou i garanteix en tot moment la participació des de la diversitat en equitat.
- 3) Condueix el grup i el manté centrat en el tema.
- 4) Maneja els temps i el ritme de la sessió.
- 5) En els casos en els que així siga, estructura i dinamitza la discussió, i visualitza les aportacions, conclusions i punts essencials del debat.
- 6) Aborda els conflictes i secunda la seua resolució de forma positiva i constructiva.
- 7) Es manté, en la mesura del possible, imparcial i neutral, però promovent en tot moment la reflexió crítica individual i col·lectiva.
- 8) Manté l'ordre, però és suficientment flexible com per a adaptar-se als ritmes i interessos del grup.

Facilitar implica que les aportacions de cada participant són valuoses i indispensables per a l'aprenentatge col·lectiu. La facilitació ha de propiciar les condicions que promoguen la participació des de l'equitat i l'esperit crític, i ha d'estar orientada a l'acció i el canvi social. Per a això, és important desenvolupar característiques i habilitats particulars.

Si bé la persona responsable de la facilitació sol treballar en solitari, en sessions de diversos dies, és recomanable treballar en equips de com a mínim 2-3 persones, el que enriqueix la planificació i dinamitza l'execució, ja que fa possible el repartiment de tasques i rols durant el desenvolupament de les activitats. Per altra banda, algunes de les característiques o qualitats que es consideren rellevants per a les persones que integren un equip de facilitació en el marc d'aquest programa són les següents:

- Confiança en la resta de l'equip i les seues capacitats.
- Actitud democràtica, participativa i dialògica.
- Paciència i capacitat d'escolta activa.
- Capacitat per a generar iniciatives i innovar.
- Voluntat per a aprendre noves habilitats.
- Sensibilitat especial davant les diferències i l'equitat.
- Sentit de l'humor.
- Capacitat per al treball en equip.
- Respecte a totes les opinions, sense imposar la pròpia.
- Habilitat per a escriure clarament, dibuixar i visualitzar conceptes.
- Coneixement sobre el funcionament de la dinàmica de grups.
- Capacitat per a generar un ambient de confiança, respecte i col·laboració en el grup.
- Habilitat per a la presentació de nous continguts
- Capacitat per a l'expressió oral, la síntesi i el resum.
- Flexibilitat i acceptació davant les crítiques constructives i capacitat d'autoavaluació.
- Flexibilitat i capacitat d'improvisar i prendre decisions àgils per a oferir respostes en cada moment adaptades
- a les necessitats i els interessos del grup.
- Capacitat de mantindre una distància crítica i no implicar-se emocionalment.
- Manejar els temes i les diverses tècniques proposades en el maletí.

9. Dificultats que poden sorgir durant les sessions

Durant el desenvolupament de les sessions contemplades en cadascuna de les fitxes didàctiques del maletí poden sorgir diferents dificultats o riscos que afecten el seu normal desenvolupament. A continuació s'especifiquen algunes d'elles, aportant alguns possibles mecanismes per a afrontar-les:

Dificultats/riscos	Possibles mecanismes d'afrontació de riscos
Resistències sobre qüestions relacionades amb el gènere o la diversitat cultural	La persona facilitadora mantindrà una actitud dialogant contraargumentant aquestes resistències amb dades i situacions reals que evidencien la inequitat de gènere i diversitat cultural en l'accés a la salut.
Excés en els temps de debat	La persona facilitadora pot moderar el debat interpellant l'alumnat perquè realitzi comentaris breus, de forma que totes les persones puguin participar de manera equilibrada.
Falta de participació de l'alumnat	La persona facilitadora promourà la participació entre l'alumnat realitzant preguntes directes i que impliquen respostes argumentades. Podrà optar per realitzar dinàmiques per a "trencar el gel" o activar el grup convidant els seus integrants a posar-se de peus i demanant-los que col·laboren en el desenvolupament de l'activitat.
Falta de comprensió de certs temes	Si hi ha conceptes que no queden clars, és important dedicar més temps a ells i considerar treballar les dinàmiques que falten en una altra sessió. Així mateix, s'haurà de facilitar a l'alumnat bibliografia i referències complementàries.
Maneig d'un grup caracteritzat per la seua heterogeneïtat en relació a gènere, cultura, ideologia, religió o altra característica	La persona responsable de la facilitació tractarà de garantir una participació equitativa de tot el grup, emprant un llenguatge inclusiu, integrador i no discriminatori. Visibilitzarà, quan siga pertinent, casos pràctics que reflectisquen la diversitat mencionada anteriorment.

10. L'avaluació com a part del procés educatiu i de sensibilització

“La salut està en la teua mà” ha sigut concebuda com a una eina didàctica útil, pràctica i innovadora, subjecta a un procés de revisió i millora contínua amb la participació d'aquelles persones que l'empren en les diverses actuacions de sensibilització i formació que desenvolupen en el marc de garanties d'accés a la salut global o altres processos transformadors.

En aquest sentit, considerem summament important portar a terme processos de sistematització i avaluació de les pràctiques de sensibilització i educació desenvolupades en el marc del programa.

Aquestes comporten una experiència individual i col·lectiva d'aprenentatge que ha de ser sistematitzada (això és registrada, ordenada, classificada i analitzada) per a descobrir el significat que les persones participants assignen a les experiències viscudes i els motius pels quals les consideren significatives.

Per a això, és molt beneficiós recopilar totes aquelles fonts d'informació que de forma estructurada ens permeten recaptar dades valuoses, en sentit positiu o negatiu, sobre el programa, la metodologia emprada, les activitats desenvolupades, o els materials didàctics inclosos.

em plantejat un sistema de seguiment i avaluació participatiu i qualitatiu que permeti a totes les persones que utilitzen aquest maletí pedagògic (professorat, alumnat i altres

persones interessades) registrar l'experiència o fer-nos arribar les seues opinions, observacions i demandes de millora. Entre les dimensions sobre les quals considerem importants reflexionar críticament es compten: el contingut temàtic; els recursos annexos i complementaris; la metodologia i dinàmiques incloses; així com els resultats obtinguts amb cada activitat i amb el procés global.

Per a fer-ho, no s'ha d'oblidar que es compta amb l'acompanyament permanent de la persona tècnica de Farmamundi amb qui s'ha establert una sèrie d'eines per a mantindre aquest sistema de seguiment i avaluació entre les quals pots trobar:

- Llibreta de registre d'experiències.
- Aula virtual. Durant tot el projecte es disposarà d'una plataforma virtual que, a més de ser una eina TIC d'aprenentatge, servirà per al seguiment i coordinació del procés a través dels fòrums habilitats per a fer això. Pots recórrer a aquesta per a obtindre informació i fer avaluació de caràcter permanent a través de l'enllaç:
<http://aulavirtual.farmamundi.org>.
- Formats d'avaluació multifocal del projecte. Es desenvoluparan de manera periòdica en les reunions de seguiment i coordinació entre el professorat i les persones tècniques de Farmamundi.

**La teua opinió
és molt valuosa.
Comptem amb
tu per a seguir
millorant!**

